

polazištu novi ateizam posve je zaboravio na dimenzije afektivnosti i ljepote. Sequeri prigovara i fundamentalnoj teologiji koja se u prošlosti previše usredotočila na racionalnu vjerodostojnost, zaboravljajući da vjera uključuje cijela čovjeka, a osobito njegovu afektivnu dimenziju (111-116.).

Zadnje poglavlje u ovoj iznimno preglednoj, sažetoj i jasnoj knjizi o vjeri, nevjeri, novom ateizmu, kulturnoj situaciji u kojoj se nalazimo i koja nam je prethodila, posvećeno je pitanju pastoralne obnove. U tom kontekstu autori pokušavaju diskusiju vođenu do sada te iznesene prijedloge učiniti dijelom crkvene prakse. Jedna od tema vezanih uz taj pokušaj jest pitanje rasta vjere koje Gallagher pronicljivo analizira i primjenjuje oslanjajući se na američkoga protestantskoga teologa Jamesa Fowlera. Sugovornik mu je u tome pitanju i njemački benediktinski teolog Elmar Salmann koji se potrudio udružiti ljudsko dostojanstvo i kršćansku religiju. U odnosu prema vjeri, prema Salmannu, današnji čovjek živi u latentnom agnosticizmu, jer objekt vjere nikada nije *prisutan* kao drugi objekti. Jedna od oznaka Salmannova razumijevanja vjere jest živost vjere, radije negoli vjerodostojnost. Živost se sastoji u življenju odnosa s Bogom stavom nade i usvajajući novi jezik. Za takvu vjeru potrebno je voditi borbu za unutarnju slobodu kako bismo se učinili paradoksalno ranjivima pred objavom, učeći se stupnjevitom otkrivanju u vjeri (117-124.).

Knjiga Michaela Paula Gallaghera i Gabrielea Palasciana *Credere e non credere. La fragilità della fede nel mondo di oggi* predstavlja dragocjen doprinos temama koje smo spomenuli. Nije riječ o dubinskim istraživanjima, ali jest o dubokim mislima koje daju koordinate u poimanju fenomena nevjere i svih vrsta ateizma kojima smo okruženi. Vjerujemo da je ta knjiga razgovora odličan *vademecum* i sigurna busola u snalaženju s pitanjima ateizma, vjere, kulture i zadaće teologije u tom ambijentu.

Hrvoje Kalem

.....
Marijo VOLAREVIĆ

Žena u obitelji, društvu i Crkvi. Feminizam, rodna ideologija i crkveni nauk

– Glas Koncila, Zagreb, 2018., 252 str.

Knjiga Marija Volarevića *Žena u obitelji, društvu i Crkvi. Feminizam, rodna ideologija i crkveni nauk* u izdanju Glasa Koncila, (prosinac, 2018.) jedna je u nizu rijetkih, ali iznimno značajnih crkvenodruštvenih stimulansa u osvjetljavanju dostojanstva žene u suvremenim okolnostima njezinih različitih ideoloških prikazivanja.

Iako je ravnopravnost muškaraca i žena u većini svijeta zajamčena ustavom, u mnogim (patrijarhalnim, istočnim) zemljama to još uvijek nije u potpunosti zaživjelo. Stoga knjiga kroz devet komplementirajućih cjelina prikazuje povijesnu evoluciju subordiniranoga

položaja žena u društvu sa stajališta teološko-antropoloških analiza socijalnih dokumenata Crkve i perspektive feminističkih pravaca uz prijedloge promjena u smjeru poboljšanja njihova degradiranoga položaja u izgradnji pravednijega svijeta u recipročnom suradničkom statusu s muškarcima.

Tematske cjeline knjige obuhvaćaju prikaz sljedećih naslova: 1. Povijest nastanka feminizma, 2. Položaj žene u Crkvi i u društvu između dva rata, 3. Promjene u Crkvi i društvu: od Drugog svjetskog rata do kraja Drugog vatikanskog sabora, 4. Položaj žene u društvu od drugog razdoblja (vala) feminizma do danas, 5. Položaj žene u Crkvi od drugog vatikanskog sabora do danas, 6. Novije promjene u obitelji: socijalni položaj žene danas, 7. Što mijenjati prema socijalnom nauku Crkve?, 8. Neke od zajedničkih zadaća žene i muškarca prema socijalnom nauku Crkve, 9. »Novi feminizam« Ivana Pavla II. i promidžba »genija žene«.

Poticaj pisanju ove knjige seže daleko u povijest samih početaka antičke civilizacije i tisućljetne tradicije i kulture u kojima je ženin društveni položaj bio smatran građanstvom drugoga reda, inferiorno marginaliziran, dominantno podređen muškarcu u tradicionalnom patrijarhatu mizoginije i maskulinizma, podvrgnut agresivnom muškom šovinizmu, zatvoren u privatne sfere, sveden na funkcionalističku službu produženja ljudske vrste, smatran nepotpunim čovjekom, ugnjetavan klasnom podijeljenošću i nejednakosti. Takvo

antropološko prikazivanje žene u društvu učinilo je da se godinama smatralo kako žena nije na istom stupnju dostojanstva ljudske osobe kao što je to bio muškarac. Posljedično se žena osjećala poniženom, nevažnom, *drugotnom* i nepravedno zapostavljenom.

To je bio revolucionarni poticaj za povijesni tijek borbe sufražetkinja za svoja temeljna ljudska prava ravnopravnosti i jednakosti s muškarcima kroz novi idejno-kulturno-društveni pokret feminizma, istupanja iz *kućanskih pregača*, utamničene privatnosti i uključivanja u javnu društvenu pojavnost, zauzimanje za pravo glasa na izborima, mogućnost obrazovanja, pravo zaposlenja i stjecanja materijalne imovine, pravo na slobodu političkoga i vjerskoga opredjeljenja... Tim se pokret za izjednačavanjem ravnopravnosti s muškarcima širi i na ostatak svijeta evolucijskim valovima feminizma.

Takav je društveni stimulans bio poticajem da se i unutar Crkve značajnije progovori o ženinu statusu. Pritom je nezaobilazan spomen i feminističke teologije na području teologija oslobođenja, koja se ne zadovoljava time da bude nadopuna dosadašnjoj teologiji, već želi teologiju osloboditi jednostranosti i androcentrizma. Tako je socijalno-politička transformacija uloge žene zahvatila Crkvu i na Drugom vatikanskom saboru i kroz brojne druge osvrte crkvenoga učiteljstva.

Novija kršćanska antropologija ne dovodi u pitanje ženinu *bogosličnost*, kao ni njezinu istovjetnost s muškarcem

zastupajući naravnu istovjetnost u dostojanstvu osobe. Ova knjiga na tom tragu snažno zastupa stajalište da nam je potrebna kultura u kojoj će različitost i jednakost muškarca i žene biti obogaćenje za društvo koje će stvoriti više prostora u gospodarsko-kulturnom, političkom, ali i teološkom području za specifični doprinos žene.

Knjiga prikazuje ženu s teološkoga, filozofskoga, povijesnoga, socijalnoga, kulturnoga i etičko-religioznoga aspekta, s mnogo empatije za feminističko zalaganje, koje pokušava pobuditi i upozoriti na afirmaciju ženina dostojanstva.

Suzana Vuletić

Zvonko PAŽIN

Liturgijska sakramentologija

– Biblioteka Diacovensia, Katolički bogoslovni fakultet, Đakovo, 2018., 352 str.

Ostvarenje nakane pisanja udžbenika traži velike pretpostavke. Prije svega, udžbenik kvalitetno piše profesor koji ima dugogodišnje iskustvo dinamične interakcije sa studentima tijekom predavanja, ali i osjećaj za ograničeno vrijeme pojedinih lekcija. Uz to svakako ide i umijeće sinteze golemih područja gradiva te sposobnost kritičkoga upozorenja na najvažnija otvorena pitanja i na dominantne perspektive znanstvene grane. Iz toga slijedi da je pretpostavka udžbenika određena životna dob i akademska zrelost. Udžbenik je posebna

književna vrsta koja traži godine istraživanja, promišljanja, predavanja i dijaloga s autoritetima na području koje se obrađuje. Uz to je pisanje udžbenika istodobno i čin poniznosti i hrabrosti koje se očituju u svijesti da nijedan autor ne može sve sam izreći te da sam udžbenik, iako je stupnjevito razvijen i sustavno zaokružen, zapravo ostaje nedovršen ako je polazište novih poticaja, kritičkoga istraživanja i znanstvene rasprave. Zato su udžbenici vrlo važni za akademski svijet, od osnovnih i relevantnih informacija koje u njima nalazimo do prilike za daljnje produbljivanje njegovih sadržaja.

Tim uvodnim mislima otvaramo novi udžbenik Katoličkoga bogoslovnoga fakulteta u Đakovu, objavljen uz suglasnost Senata Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku. Udžbenik nosi naslov *Liturgijska sakramentologija*, a napisao ga je profesor liturgike u Đakovu izv. prof. dr. sc. Zvonko Pažin, koji je i dugogodišnji nositelj kolegija čiji se sadržaji nalaze ukoričeni u ovome djelu.

Udžbenik je podijeljen u osam poglavlja. Sedam poglavlja obrađuje sedam svetih sakramenata Katoličke Crkve i to slijedeći tradicionalni raspored sakramenata, pri čemu je posebna pozornost dana sakramentu euharistije, izvoru i središtu života Crkve. Zadnje, osmo poglavlje, naslovljeno *Dodatak: Blagoslovine*, obrađuje teme: *Blagoslovi, Redovničko zavjetovanje, Red sprovoda i Egzorcizmi – molitve otklinjanja*. Djelo je opremljeno bogatom bibliografijom i popisom korištenih kratica, a lijepo